

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชากรหลากหลายเผ่าพันธุ์ และมีวัฒนธรรมของการอาศัยอยู่ร่วมกันมาแต่อดีต บางชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินนี้โดยอิสระก่อนที่จะรวมเป็นประเทศไทย การอยู่อาศัยร่วมกันของกลุ่มชนทำให้เกิดรูปแบบอารยธรรมที่หลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นตามแต่ความเชื่อที่สร้างสรรค์สืบต่อกันเรื่อยมา การตั้งถิ่นฐานของผู้คนเหล่านี้เกิดจากกลุ่มชนเล็กๆ รวมกันเป็นหมู่บ้าน และชุมชนตามลำดับ โดยประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตแบบท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นับแต่อดีตพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและที่ลาดชันตามธรรมชาติ ทรัพยากรที่มีอยู่จึงถูกใช้ไปอย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีอยู่หลายเผ่าพันธุ์เช่น กะเหรี่ยง ม้ง แม้ว ละว้า เป็นต้น ชนเผ่าเหล่านี้กระจายตัวอยู่อาศัยตามพื้นที่ลาดชันโดยทั่วไปและอาศัยอยู่ร่วมกับประชากรในพื้นที่ราบทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนของวัฒนธรรมในพื้นที่ และวัฒนธรรมเมืองซึ่งกันและกัน และเกิดรูปแบบของวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน

ชาติพันธุ์กลุ่มแรกๆ ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนาก่อนการตั้งเมืองเชียงใหม่ซึ่งปรากฏหลักฐานการตั้งรกรากในจารึก และตำนานเล่าขานต่างๆ คือ ชาวลัวะ หรือ ชาวละว้า ชาวลัวะได้อาศัยอยู่ในแถบที่ราบลุ่มเชิงดอยสุเทพและเป็นชนเผ่าอันดับต้นๆ ที่มีการบันทึกหลักฐานไว้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองกับชนกลุ่มน้อย แต่ด้วยการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ที่มีการพัฒนาเมือง และผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยกันมากขึ้น ชาวละว้าบางส่วนจึงต้องอพยพย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ตามภูเขา ปัจจุบันชาวลัวะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ของภาคเหนือโดยพบมากที่สุดที่ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ อ.แม่แจ่ม และรอยต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาชีพหลักของชาวละว้า คือ เกษตรกรรม แต่ด้วยอุปนิสัย และวิถีชีวิตดั้งเดิม ผลผลิตการเกษตรส่วนใหญ่จะใช้เป็นอาหารในครอบครัวเป็นหลัก ไม่ได้เพื่อการค้าขาย โดยชาวละว้าที่อาศัยกันอย่างพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวชุมชนให้เหนียวแน่น คือ ความผูกพันในชุมชน และวัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมในการจัดผังชุมชน และสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย

นอกจากความเชื่อตามประเพณีในการเลือกที่ตั้งการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านชาวละว้าแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานคือ ทรัพยากรในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งแหล่งน้ำ และพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรที่สัมพันธ์กับจำนวนประชากรของหมู่บ้าน โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนพักอาศัย ป่าชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม ป่าอนุรักษ์ หรือป่าต้นน้ำตามลำดับ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะสัมพันธ์และสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต เรือนพักอาศัยนั้นจะสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น ซึ่งเข้ากับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ และจะวางตัวเรือนเกาะกลุ่มกันในพื้นที่เดียวกันในลักษณะครอบครัวขยาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ การออกเรือนไปของสมาชิกในครอบครัวจะกระจายตัวขนานไปตามแนวไหลเขา พื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นระหว่างเครือญาติเปรียบเสมือนพื้นที่ส่วนกลางของครอบครัวที่ใช้ทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนพื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้านจะใช้ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน การตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านจะตั้งตามไหลเขาหรือที่ราบเชิงเขา ในยุคแรกนั้นการเชื่อมต่อพื้นที่ต่างๆจะกระทำโดยทางเดินเท้า ภายหลังจากการสร้างถนนคอนกรีตตัดผ่านจึงเกิดรูปแบบของผังของหมู่บ้านที่มีลักษณะเกาะกลุ่มกันมากขึ้น และกระจายตัวตามเส้นทางสัญจรเป็นหลัก ทำให้ภายในชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติลดน้อยลง

การขยายตัวของชุมชนมีผลทำให้การจัดสภาพแวดล้อม และขนาดของที่อยู่อาศัย รวมทั้งของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในระดับหนึ่ง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในเขตเมือง หรือชุมชนของชนเผ่าที่ห่างไกลที่จะต้องมีการขยายตัว มีการเพิ่มขึ้นของประชากร และมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ไปตามแต่ละช่วงเวลา ปัจจุบันชาวละว้าที่อาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้พัฒนารูปแบบการอยู่อาศัย และวิถีชีวิตวัฒนธรรมผสมกลมกลืนกับคนที่อยู่อาศัยในเขตเมืองไปมากแล้ว อันเกิดจากการพัฒนาชุมชนทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และความก้าวหน้าทางการติดต่อสื่อสารที่กระจายสู่ทุกพื้นที่ไม่ว่าจะอยู่ไกลเพียงใด

การพัฒนานั้นย่อมมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ที่พัฒนาตนเองไปควบคู่กับการปรับปรุงสภาพแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมที่หลังไหลเข้ามาในพื้นที่ ชาวละว้าก็เช่นกันในพื้นที่ที่ใกล้กับตัวเมือง ชาวบ้านก็ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับวัฒนธรรมของสังคมข้างเคียง โดยยังยึดถือประเพณีความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ไกลออกไปจากตัวเมืองนั้นยังมีพื้นที่ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้เช่น บนเส้นทางสายเชียงใหม่แม่ฮ่องสอนผ่าน อ.แม่สะเรียงจนถึง อ.แม่ลาน้อยนั้น ที่ตำบลห้วยหอมยังมีหมู่บ้านชาวละว้าที่อยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่นมาเป็นเวลานาน ซึ่ง หมู่บ้านที่มีชาวละว้ามากที่สุดคือ บ้านละออบ และบ้านดง

1.2 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ชาวลัวะนั้นเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความสำคัญทางชาติพันธุ์วิทยา อีกทั้งยังมีคุณค่าในการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ว่างซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว และชุมชน และการสานต่อการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี แต่ในปัจจุบันที่ว่างในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากรูปแบบการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่พัฒนาไปตามยุคสมัย ซึ่งเป็นผลมาจากรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาพื้นที่ทำให้มีสิ่งปลูกสร้างในรูปแบบใหม่เกิดขึ้น ถนนคอนกรีตที่ตัดผ่านทำให้พื้นที่ว่างเหล่านั้นกลายสภาพเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และขยายตัวออกไปเรื่อยๆ จนไม่เหลือสภาพของรูปแบบดั้งเดิมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนไว้ ทั้งนี้ด้วยที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ห่างไกล ทุรกันดาร และยากแก่การเข้าถึง ทำให้บ้านคงมีศักยภาพที่จะพัฒนา และสร้างระเบียบในการจัดการปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนได้อย่างเป็นระบบ โดยที่คนชุมชนนั้นมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา ปรับปรุงร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะเข้ามาในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้าน บ้านคงเป็นหมู่บ้านชาวลัวะที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานกว่า 200 ปี หมู่บ้านคงอยู่ในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลห้วยห้อม ซึ่งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ในจำนวนนั้นมีหมู่บ้านชาวลัวะอยู่ 4 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านชาวลัวะที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์ประกอบสำคัญในหมู่บ้านประกอบด้วย ลานพิธีกรรม วัด โบสถ์คริสต์ โรงเรียน อนามัย และที่ทำการโครงการหลวงในพระราชดำริ ปัจจุบันหมู่บ้านคงได้รับการพัฒนาไปอย่างช้าๆ ทำให้สภาพทางกายภาพค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในระดับพื้นที่ว่างของชุมชน และสภาพแวดล้อมในบริเวณบ้านพักอาศัย ตลอดจนพิธีกรรมและความเชื่อที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนลดลง ปัจจุบันชุมชนชาวลัวะมีรายได้หลักจากอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม ซึ่งจากข้อมูลสถิติของจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่า รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ต่อหัว ต่อปีนั้นต่ำ ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติที่นับวันมีแต่จะลดน้อยลง

ภาพ 1-1 สภาพแวดล้อมในอดีต และปัจจุบัน บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน
ที่มา: จุลพร นันทพานิช พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2553

งานวิจัยนี้จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมภายในชุมชน และในบริเวณที่พักอาศัยของชาวลัวะ ซึ่งเป็นผลลัพธ์มาจากวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นตัวประสานให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าว สามารถที่จะเข้าใจถึงแนวความคิดการตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะบ้านดง และแนวโน้มพัฒนาการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะการจัดผังหมู่บ้าน จากลักษณะการจัดวางองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบภายในพื้นที่ของหมู่บ้านชาวลัวะ บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

2. เพื่อเข้าใจถึงกระบวนการกำเนิด พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของการจัดองค์ประกอบทางกายภาพในหมู่บ้านชาวลัวะ และอธิบายสาเหตุ ปัจจัย และอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงการจัดรูปที่ว่าง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวลัวะ

คำถามการวิจัย

วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อการจัดรูปที่ว่างของชุมชน และเรือนพักอาศัย ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

1.4 วิธีการศึกษา

1. การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวลัวะ ทั้งในด้านชนเผ่า ชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ผัง และรูปแบบการอยู่อาศัย และข้อมูลทางสถิติ ของชาวลัวะ บ้านดง ตำบลห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ. แม่ฮ่องสอน จากงานวิจัย หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสาร บทความ ภาพถ่าย ภาพถ่ายทางอากาศ รูปภาพ แผนที่ และอินเทอร์เน็ต

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ของบ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน การสังเกต (Observation) เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของหมู่บ้าน และสถาปัตยกรรมพื้น ถิ่นในชุมชนตลอดจนองค์ประกอบต่างๆรวมถึงวิถีชีวิตของชาวลัวะ โดยใช้ภาพถ่าย การวาดภาพ และการจดบันทึกรวบรวม เพื่อเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น

การสัมภาษณ์ (Interview) สัมภาษณ์ถึงความเป็นมาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของ หมู่บ้าน ตลอดจนประเพณีความเชื่อ วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวบรวมการให้สัมภาษณ์ ประกอบเป็นข้อมูลที่สามารถทำให้เข้าใจถึงลักษณะเด่นเฉพาะตัวของชุมชนได้ในเชิงลึก โดยใช้ แบบสอบถามเป็นหลัก ทั้งนี้ด้วยปัญหาบางประการด้านการเขียน อ่าน และเข้าใจในภาษาไทยของ ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้การถามตอบผ่านคำถามหลัก และใช้ผู้ช่วยนักวิจัยที่สามารถฟัง พูด ภาษาลัวะ ได้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพเหตุการณ์ระหว่างการสัมภาษณ์ โดยกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ 1 (ดูภาพ 1- 3) สาเหตุปัจจัยในการเลือกพื้นที่ที่ 1 เนื่องจากพื้นที่นี้มีผู้อยู่ อาศัยดั้งเดิมก่อนปี พ.ศ. 2520 ก่อนที่จำนวนประชากรในชุมชนจะเพิ่มขึ้นและกระจายตัวออกไป โดยรอบพื้นที่หมู่บ้านซึ่งในพื้นที่นี้ยังมีพื้นที่สำคัญที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนเป็นลักษณะของลาน พิธีกรรมดั้งเดิมในกลุ่มที่ 1 นี้ได้ประกอบด้วยบ้านพักอาศัย 140 ครัวเรือนเพื่อที่จะจัดกลุ่มข้อมูลทาง กายภาพให้ชัดเจน จึงทำการสัมภาษณ์ทั้งหมด 140 คนโดยสัมภาษณ์เฉพาะผู้นำครอบครัวเป็นหลัก ตามหลักการเกี่ยวกับระบบ โครงสร้างครอบครัวแล้วนั้นผู้นำครอบครัวไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ต่างมีการถือครองในกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสิ่งปลูกสร้างรวมถึงเหตุผลในการปลูกสร้างตลอดจน ระยะเวลา ที่ก่อสร้างของสิ่งปลูกสร้างอายุอาคาร และมีหน้าที่สำคัญในการดูแลสมาชิกในครอบครัว จนถึงการมีส่วนร่วมกับชุมชนส่วนเนื้อหาในการสัมภาษณ์นั้นเบื้องต้นนอกจากต้องการจะทราบถึง ชื่อ-สกุล-อายุ-บ้านเลขที่แล้วนั้นยังต้องการทราบถึงข้อมูลพื้นฐานดังต่อไปนี้

- สถานะ (โสด หรือสมรส และสมรสกับบุคคลต่างถิ่นต่างชาติพันธุ์หรือไม่)
- การนับถือศาสนา ในอดีตชาวลัวะว่านับถือผี แต่ปัจจุบันได้มี ศาสนาพุทธ และคริสต์
- การประกอบอาชีพ
- รายได้ภาคครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี (ที่มาของรายได้)

- โครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัว
- การประกอบพิธีกรรม กรณีนับถือศาสนาแต่ยังเช่นไหว้ผีอยู่
- จำนวนเครื่องญาติที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- ระยะเวลาและขอบเขตการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน
- ระยะเวลาที่ได้อยู่อาศัยในบ้าน
- เรือนพักอาศัยมีการซ่อมแซมปรับปรุงไปกี่ครั้งเมื่อใดบ้าง

การสำรวจ และการรังวัดภาคสนาม (Measure Work) เป็นการเก็บข้อมูลทางกายภาพเกี่ยวกับผังของชุมชนหมู่บ้าน และสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยในพื้นที่เป็นหลัก ทั้งรูปแบบของเรือนพักอาศัย ขนาดสัดส่วน การจัด และแบ่งพื้นที่ใช้สอยต่างๆ โดยการวัดระยะด้วยสายวัด และเครื่องมือวัดระยะอื่นๆ ในเบื้องต้นนั้นผู้วิจัยได้ทำการสำรวจรอบๆบริเวณหมู่บ้านก่อนเพื่อที่จะทราบถึงสภาพแวดล้อมปัจจุบัน และเส้นทางสัญจรภายในหมู่บ้านการสำรวจผังได้นำเอาแผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศมาใช้ประกอบข้อมูลในการสำรวจซึ่งแผนผังของหมู่บ้านที่ทำการสำรวจนั้นได้เลือกใช้พื้นที่ในกลุ่มที่ 1 (คูภาพ 1- 3 หน้า 9) เป็นกรณีศึกษาจากผังดังกล่าวจะสามารถนำมาศึกษาถึงสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำครอบครัวนำมาซึ่งการจัดกลุ่มของเครื่องญาติ และองค์ประกอบทางกายภาพรวมถึงสภาพแวดล้อมของเรือนพักอาศัย ทั้งนี้ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพ ผังบริเวณ และสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัย จำนวน 30 หลังคาเรือนจากทั้งหมด 140 หลังคาเรือน และจะต้องเป็นกลุ่มเรือนที่สร้างก่อนปี พ.ศ.2540 เพราะจากข้อมูลภาพถ่ายในอดีตนั้นจะพบว่าสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆของหมู่บ้านยังคงสภาพเดิมอยู่เป็นจำนวนมากโดยจะทำการสำรวจในหัวข้อดังต่อไปนี้

- แผนผังหมู่บ้าน
- เส้นทางสัญจร
- สภาพแวดล้อมของเรือนพักอาศัย
- ขอบเขตของที่ดิน
- รูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย
- การใช้พื้นที่ภายในเรือนพักอาศัย
- วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

1.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาวิจัยข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการทำงานในเบื้องต้นจะกระทำโดยการสืบค้นเอกสาร งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องรวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆทั้งที่เสร็จสิ้นแล้ว และที่อยู่ในขั้นตอนการศึกษาวิจัยในปัจจุบัน ข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต จะถูกนำมาใช้โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาอ้างอิง ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้รับมาโดยการทำสำเนาเอกสาร จะต้องมาทบทวนและ เรียบเรียงออกมาจัดเก็บอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกต่อการใช้งาน จัดระเบียบข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้อง

การสัมภาษณ์จะกระทำเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม จากกลุ่มประชากรตัวอย่าง และผู้คนในชุมชนที่พบปะทั่วไปโดยอาศัยวิธีการจดบันทึก และบันทึกเสียง โดยเครื่องบันทึกเสียง รวมถึงการบันทึกด้วยภาพถ่าย เพื่อให้การเก็บข้อมูลถูกต้องครบถ้วนในรายละเอียด โดยต้องได้รับการยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์กลุ่มพื้นที่ตัวอย่าง โดยเฉพาะผู้นำครอบครัว และใช้คำถามแบบปลายเปิด

การสังเกต และการรังวัด ใช้วิธีการจดจำ และการบันทึกด้วยการวาดผัง โดยการนับก้าว เปรียบเทียบสัดส่วนกับสายวัดในสถานที่จริง การสำรวจ และรังวัดจะกระทำโดยอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆเช่น สายวัด ไม้วัด กระดานรองเขียน กล้องถ่ายรูป เป็นต้น การใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น ที่ใช้ดำเนินการสำรวจ และรังวัดเพื่อที่จะปรับข้อมูลให้ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน และมีทิศทางของชั้นข้อมูลในแต่ละช่วงปี มิติด้านศาสนาความเชื่อบนความแตกต่างของแต่ละครอบครัว

การบันทึกข้อมูลนำข้อมูลทั้งหมดบันทึกจัดเก็บลงคอมพิวเตอร์ในรูปแบบ เอกสาร แผนภูมิ รูปภาพ และบันทึกผังการสำรวจด้วยโปรแกรมออโตแคด (Autocad) ในการสำรวจแต่ละครั้งข้อมูลจะถูกพัฒนาเข้าสู่ระบบให้ครบถ้วนตามที่ได้รวบรวมมาในแต่ละช่วงของการสำรวจ

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยเอกสาร งานวิจัยที่มีการศึกษา ทำการรวบรวมมาคัดกรองเพื่อความถูกต้องแม่นยำ โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงกำเนิด และพัฒนาการของชาวลัวะในประเทศไทย และบ้านดง

2. วิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางกายภาพของบ้านดงโดยจัดทำผังการสำรวจหมู่บ้านมาประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งผังสภาพแวดล้อมปัจจุบันและเทียบย้อนหลังไปอีก 4 ช่วงเวลา และทำการศึกษาเปรียบเทียบผังนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงผังหมู่บ้านละว่าที่ได้มีการศึกษามาแล้วจำนวนหนึ่งเพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของ

สภาพแวดล้อม และยังทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบพัฒนาการของผังสภาพแวดล้อม ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะ เชื่อมโยงถึงกรอบความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม

3. วิเคราะห์รูปแบบของผังบริเวณ และพื้นที่ใช้สอยของบ้านพักอาศัยโดยการสุ่มจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ทางการเป็นผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และมีสิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยก่อนปี พ.ศ.2520 อีกทั้งระบบครอบครัวที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนประมาณ 2-3 หลังคาเรือนขึ้นไป เพื่อนำมาศึกษาถึงผลกระทบต่อรูปที่ว่างของครอบครัว รวมทั้งความเชื่อด้านศาสนาว่ามีผลต่อพื้นที่ว่างเหล่านี้หรือไม่ และเพราะสาเหตุ บ้างจึยใดที่มีอิทธิพลต่อรูปที่ว่าง พิจารณาถึงพัฒนาการทางด้านที่อยู่อาศัย วัสดุก่อสร้าง การปลูกสร้างต่อเติมที่เปลี่ยนแปลงไปในอดีตถึงปัจจุบัน

4. วิเคราะห์รูปแบบของการจัดการสภาพแวดล้อมชุมชน และการจัดการหมู่บ้านท้องถิ่นดั้งเดิม โดยทำการเสนอแนะแนวทางผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ศึกษามาดังกล่าวไปแล้วข้างต้น

1.4.3 สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านกรณีศึกษา ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการวางผังหมู่บ้าน องค์ประกอบทางกายภาพ เรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิม ตลอดจนองค์ประกอบที่สำคัญในพื้นที่ และการจัดสภาพแวดล้อมในบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน

ภาพ 1-2 ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2545 ของ บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน

ที่มา : ศูนย์ภูมิศาสตร์สารสนเทศ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มาแต่อดีต หรือที่ในงานวิจัยนี้ เรียกว่า “สมวง”¹ ซึ่งปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 5 ในระบบราชการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน มีบ้านพักอาศัยจำนวน 140 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 2 เนื่องจากการขยายตัวภาคครัวเรือนทำให้ประชากรในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นประกอบกับ ลักษณะทางสังคมของชาวลัวะเป็นครอบครัวขยายจะปลูกสร้างที่พักอาศัยในพื้นที่ดินเดียวกันกับ พ่อแม่จึงเกิดความหนาแน่น และต้องการใช้พื้นที่เพิ่ม โดยมีสถานที่สำคัญได้แก่ สำนักสงฆ์ ที่พัก น้ำประปาหมู่บ้าน โดยที่ที่พักอาศัยกระจายกันอยู่ใกล้กับทางสัญจร

กลุ่มที่ 3 มีบ้านพักอาศัยไม่หนาแน่นประกอบกับสถานที่ราชการได้แก่ โรงเรียน และ โครงการหลวง อีกทั้งเป็นพื้นที่ทางเกษตรกรรมของหมู่บ้าน

เนื้อหาในการนำเสนอ

ในการศึกษานี้ได้กำหนดเนื้อหาในการศึกษาเป็น 6 บท ดังนี้ บทที่ 1) บทนำ บทที่ 2) ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรม บทที่ 3) ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา บทที่ 4) ระเบียบวิธีวิจัย บทที่ 5) ผลการศึกษา บทที่ 6) อภิปราย และสรุปผลโดยมีรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละบทดังต่อไปนี้ บทที่ 1 บทนำ

ในเนื้อหาของบทนี้ได้อธิบายถึงความเป็นมา และหลักการของงานวิจัยขึ้นนี้ว่ามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาไปในทิศทางใดรวมถึงวิธีการ และขอบเขตของงานวิจัยที่จะใช้ในการศึกษาเก็บข้อมูล โดยสังเขปในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องส่วนของประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับกล่าวถึงผลลัพธ์ที่ผู้ศึกษาวิจัยจะเข้าใจตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

บทที่ 2 ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรม

เป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นต่อชาวลัวะในประเทศไทยประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้ ความเป็นมาของชาวลัวะตั้งแต่แรกเริ่มตลอดจนการตั้งถิ่นฐานการดำรงชีวิตรูปแบบทาง สถาปัตยกรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ทฤษฎีเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานรวมถึงการอนุรักษ์ชุมชน หลักการ วิธีการคิดวิเคราะห์ถึงเหตุผล ในด้านต่างๆมาสนับสนุนงานวิจัยให้สอดคล้องอย่างเป็นระบบแบบแผน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรูปแบบที่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวลัวะ และวิธีการศึกษารูปแบบแนวคิด ตลอดจน วิธีการในแต่ละด้านที่ใกล้เคียงกับงานวิจัย

¹ สมวง หรือ สมัง หมายถึง หมอผี ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้นำชุมชน

บทที่ 3 ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

กล่าวถึงภาพรวมของ จ.แม่ฮ่องสอน อาณาเขตที่ตั้ง ชาติพันธุ์ต่างๆ และพื้นที่ตั้งของ บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน สภาพแวดล้อม และองค์ประกอบของหมู่บ้าน รวบรวม ข้อมูลด้านการสำรวจ และสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อสร้างความเข้าใจในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย

บทที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัย

กรอบการวิจัย ระเบียบแบบแผนที่จัดวางไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้ง ขั้นตอนกระบวนการในการวิจัย วิธีการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ ของชาวลัวะ บ้านดง

บทที่ 5 ผลการศึกษา

วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมา และกล่าวถึงการสร้างรูปแบบของข้อมูลเพื่อให้สามารถเข้าใจ และสามารถบ่งบอกถึงบริบทของงานวิจัย เช่น ผังหมู่บ้านสภาพแวดล้อมต่างๆ ผังบริเวณที่พักอาศัย การใช้พื้นที่ของที่พักอาศัยรวมถึงรูปแบบของครอบครัว ความเชื่อ องค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการใช้พื้นที่

บทที่ 6 อภิปราย สรุปผลวิจัย

เพื่อหาแนวทางเสนอแนะการจัดรูปที่ว่าง และการจัดการชุมชนจากการศึกษาวิจัย สภาพแวดล้อมชุมชนดั้งเดิม

1.6 ประโยชน์จากการศึกษา

1. เข้าใจถึงลักษณะรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน และการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของหมู่บ้าน ตลอดจนที่ว่างของสถาปัตยกรรม และชุมชนที่สัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิตในพื้นที่
2. สามารถอธิบายถึงสาเหตุ ปัจจัย และอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงการจัดองค์ประกอบทางกายภาพ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชาวลัวะ บ้านดง ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอนได้
3. สามารถเสนอแนะแนวทางการจัดสภาพแวดล้อม และการจัดการชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวลัวะ บ้านดงอีกทั้งยังสามารถเป็นแนวทางการศึกษาด้านการจัดสภาพแวดล้อมต่อชุมชนดั้งเดิมอื่นๆต่อไปในอนาคต

การศึกษาวิจัยสามารถนำไปใช้ เป็นแนวทางการจัดการชุมชน และการจัดสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เฉพาะแต่ชุมชนลัวะบ้านดงเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนแห่งอื่นๆได้โดยยังสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมดั้งเดิม และวิถีทัศน์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ถึงแม้

จะมุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทเป็นหลัก แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีชุมชนชนเผ่าดั้งเดิมอีกหลายชุมชน ที่มีความสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองในการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามเอาไว้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ลัวะ หมายถึง ชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทยนั้น พบมากบริเวณภาคเหนือตอนบนมีความเชื่อเรื่องการนับถือผีที่ยังสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ลัวะหรือ ละว้าในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า “ ลัวะ ” ซึ่งมีความหมายเดียวกัน

ที่ว่าง หมายถึง ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 33 (พ.ศ.2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 ได้ให้ความหมายของพื้นที่โล่งว่างไว้ว่า เป็นพื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม เช่น บ่อน้ำ สระว่ายน้ำ หรือที่จอดรถ และให้ความหมายรวมถึงพื้นที่ของสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่สูงจากระดับพื้นดินไม่เกิน 1.20 เมตร และไม่มีหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหนือระดับนั้น

พื้นที่โล่งว่างในชุมชนเมือง หมายถึง ที่เปิดโล่งซึ่งอยู่ในเขตเมือง โดยมีลักษณะพิเศษคือเป็นที่เว้นว่างเพื่อให้เกิดประโยชน์ ประกอบด้วยมีข้อกฎหมายรองรับ หรืออาจถูกกำหนดให้เป็นที่ว่างในความรับผิดชอบของเอกชน เช่นสวนหย่อม ลานอเนกประสงค์ ลานกิจกรรม ฯลฯ รวมไปถึงถึงถนนทางเดินเท้า

พื้นที่โล่งว่าง (Open Space) ในความหมายของ ครอเรนซ์ อาเธอร์ เพอร์รี (Clarence Arthur Perry) คือระบบสวนสาธารณะและ ที่พักผ่อน สามารถแสดงองค์ประกอบจินตภาพของเมือง โดยศูนย์รวม (Node) ที่รวมการกระทำกิจกรรมเพราะในชุมชนที่มีพื้นที่จำกัด และมีความหนาแน่นของประชากร การใช้พื้นที่ให้มีความหลากหลายทั้งสวนสาธารณะที่พักผ่อน-ออกกำลังกาย และที่กระทำกิจกรรมท้องถิ่น ในชุมชนที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นพื้นที่กระทำกิจกรรมท้องถิ่นมักมีที่หมายตา (Landmark) เพื่อแสดงความสำคัญของพื้นที่นั้นด้วยพื้นที่โล่งว่างสาธารณะ เป็นพื้นที่ซึ่งเปิดโล่งเพื่อกิจกรรมหลายประเภท ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้น หรืออาจเกิดเองโดยธรรมชาติ ส่วนพื้นที่โล่งว่างในชุมชน และย่าน อาจเป็นเพียงจุดตัดของถนน หรือเป็นแหล่งรวมกิจกรรมบางชนิด โดยเฉพาะทางด้านการค้าขายในเชิงพาณิชย์ หรือเป็นสถานที่ที่คนมาพบปะพูดคุย หรือพักผ่อนในช่วงเวลาหนึ่งในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน